

gua catalana (Barravés, BDC vi, 27; Benavarrí, BDC vii, 74; cf. BDC xiii, 121; viii, 2.4); per més que a l'Alt Isàvena, segons llur fonètica peculiar, és conservant la -o final: «l'alfabó está grógo» a Roda (1957), i cal arribar al llogaret més occidental de les Viles del Turbó per sentir parlar d'una *flò amarilla* (Cercuran, 1965).

Aquest nom de color és peculiar sobretot del català, si bé també fou occità. En aquesta llengua també apareix des dels orígens. Així ja en *L'Ejansa de Jesús*,¹⁰ poema narratiu de c. 1200, que pels trets fonètics sembla de cap al Baix Roine: «L'effan Jhesús secretamén / --- / s'en intret en un obrador / --- / ont ac granré de nobles draps, / que non eron aparelhatz: / avia-n'i de grocx i de vertz / e mesclatz, et persetz vermelhs / --- / e totz los draps que là trobet / que devian esser blaus et vertz, / gruexs, ferries e pessetz vermelhs, / e trop granré mai d'autres draps, / --- / l'effant Jhesús totz los mesclat, / dedins lo perol los getet» (Appel, *Chr.*, 9.11, 32).

On veiem, doncs, el mot que ens interessa, en dues variants fonètiques dialectals. I encara una altra, en el gran poeta llemosí: «Tant ai mo cor ple de joya / tot me desnatura: / flor blanca, vermelh' e groya / me par la frejura, / c'ab lo ven e la ploya / me creis l'aventura / ---», Bernat de Ventadorn (id., 18a.3). Hi ha alguns altres testimonis del mot en occità antic, en textos roergats, bearnesos i del Tarn-e-Garona, però no posteriors al S. xiv (FEW II, 1357b). En gascò regna, però, *uriò* (AUREOLUS), per exemple a la Vall d'Aran; i, a la resta del territori, aviat la invasió del fr. *jaune* eliminà el terme germà del nostre. A Sardenya ha quedat *grògu* o *grògo*, però és evidentment manllevat del català (altament hauria tingut *ò* i -u pertot: MLWagner, *ARom.* xix, 5), amb derivat *grogimene* 'icterícia'³⁵ (*Arch. di Trad. Popolari* xiv, 40).

Es pot dir que no ha deixat altra representació rom., car a It. trobem antigament *gruogo* però només com a nom substantiu del safrà (en un autor de Siena, del S. xiii i en un altre del xiv), del qual manllevat un a-al. ant. *kruogo* id.; la presència d'un adjectiu derivat *grogren* 'de color de safrà' en un antic text de Màntua, i algun altre derivat (*Rendiconti dell'Ist. Lombardo* xxxv, 968), fan pensar que potser tingué alguna vida popular en comarques alt-italianes. Per a certs substantius que semblen derivar de CROCUS amb caràcter hereditari, en mossàrab i en portuguès, veg. DCEC (CAROCA, COROZA).

El nom del safrà degué començar aviat a convertir-se en nom de color, ja en l'Antiguitat. De per sí, era un mot grec, *κρόκος*, i pròpiament només nom de la planta i dels seus brins o flors; però ja Esquil parla de robes *κρόκον βαφάς*, o sigui tenyides de *κρόκος* (*Agamèmon*, 239), mostrant, doncs, que s'està convertint en un simple nom substantiu de colorant. El ll. va manllevar-lo del gr., i allí molts en fan un neutre CROCUM, però diversos poetes clàssics usen CROCUS com a masculí plural (*crocos* Properci, Ovidi i Juvenal, com a nom substantiu de flors grogues). Virgili, però (*Encicla* ix, 614), i el mateix Ovidi, ja l'han convertit en

nom substantiu del color o la matèria groga, com quan el darrer ens parla d'un mantell de dona resplendent per aquest color: «et trahitur multo - splendida palla *croco*» (*Heroides* xi, 162). En fi, en una glossa llatino-anglosaxona (doncs, Ss. vi-viii) apareix ja convertit en un veritable adjectiu designador del groc: «*crocus: gelu*» (CGL v, 353, 21), on *gelu* és la forma arcaica de l'anglès *yellow*.

DERIV.: *Groc* subst. designa a la costa de Cadaqués les roques nues de color torrat, tan freqüents arran de mar en aquella brava península (mentre que usen *un blanc* per a les blanques): «el groc que hi ha a mitges orelles de Sa Freu», «els dos rocs del Camelladís --- els dos *grocs* del Camelladís», «el groc que fa com una pastera, de fora Sa Llambusquera», «per un groc que fa, a vora d'en mar, defora Sa Llambusquera», i passim, a les Senyes que el patró BBatlle deixà consignades c. 1890 (cf. allí mateix «Font del Bol per el *Blanc* del Camelladís»).

Croca en forma fonètica llatinitzant, com a nom de l'herba *Anamirta Coculus*, emprada per emmetzinar el peix amb l'objecte de pescar-lo, no sols a l'Alt Flami-cell (Violant, BCEE xlv, 358) sinó més o menys per tot el Pirineu (és tota plena de flor groga), allà on no es diu *torpa* (< *torba*), nom concurrent que trobem des dels Pallars fins al Migjorn valencià; a Sumacàrrec, però, en diuen *raspallera* i a l'Isàvena *lligamans* (Llaguarres); en canvi, aranès *cròca*, i el mateix anoto a la Vall Ferrera (Areu, 1933), en el Segre mitjà (Oliana, 1957), a Toses (1935), i a les Guillerries (Querós, si bé aquí l'herba no es fa, però la porten de fora, 1935).

Groga f. 'dobleto d'or': «segons diuen no't faltan mitja dotzena de *grogues* en un racó de la caixa per a traure't d'un mal-de-cap», C. Vidal Val. (*La Vida en lo camp*, 33); Barravés, BDC vi, 29. *Grogadura*. *Grogastre*. *Grogor* [S. xiv, Alcoatí]. *Grogós*. *Groguesa* o *Groguea* [S. xiv, Facet]. *Groguejar* [c. 1390, Aversó, *groguega* rimant amb *envega*, *cobeça*, *blanquega*, *vermellega* etc., 115.50]; «en eix treball de Cíclop la set lo desdelita, / y ab sanc per abeurar-se de Gerió enemic, / pels vessants, que *groguejen* ab l'or d'altra cullita, / fet un lleó, devalla de Creus a Montjuic»; «y fent-li de corona, ja hi veu, abans de gayre, / les d'or ovidores taronges *groguejar*, / com si brillant quiscuna fos altre sol que en l'ayre, / sortís de les onades lo món a enlluhernar»; «creix l'arbre, y ans de gayre, de ses branquetes flonges, / a penjoyades queya la pura y blanca flor: / y entre 'l vert *groguejaren*, a rams, belles taronges, / com en cel d'esmeragdes, ruxat d'estrelles d'or», *Ail.* (68, 82, 264); *groguejant*; *groguejament*.

Groguenc; i el sindnim més rar *groguisenc* («però a la taula, cuberta ab *groguisenques* estovalles de lli, sols hi havia los plats negres»), Del Bosch (*Lo segador*, 24). *Groguet*. *Groguim*. *Groguilló* és el que diuen en val. amb el valor del *groguisó* del Dfa. *Groguinós*. *Groguisc* («estepa *groguisca*», «card *groguisca*», Cavanilles, *Obs.* II, 332, 337). *Groguissó*. *Groguiu*; *groguisseu*. *Grogura*. *Esgrogeuir* [c. 1865]: «el vent que des-